

اندرشکده مجلس خبرگان

مجموعه سالنامه تبیین - اسفند ماه ۱۳۹۶

ترکیه
در سال
اوتومن
روندها و رویدادها

الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

اندیشکده راهبردی تبیین

مجموعه سالنامه تبیین

ترکیه در سال ۱۳۹۶، روندها و رویدادها

وبگاه اندیشکده : www.Tabyincenter.ir

نشانی : تهران، اقدسیه، خیابان شهید موحد دانش، خیابان نسترن، پلاک ۳۲، واحد ۱۱

کد پستی : ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن : ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمبر : ۲۶۱۵۳۲۳۹

فهرست

مقدمه

۶	
۷	۱. تحولات داخلی
۷	۱-۱. همه‌پرسی قانون اساسی
۸	۲-۱. تداوم پیامدهای کودتا
۹	۲. تحولات خارجی
۹	۱-۲. پایان سپر فرات، آغاز شاخه زیتون
۱۰	۲-۲. تنش با کشورهای اروپایی
۱۱	۳-۲. تقویت روابط با کشورهای آفریقایی
۱۲	۴-۲. بحران قطر
۱۳	۵-۲. بحران سوریه
۱۴	۶-۲. همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق
۱۴	۷-۲. برگزاری اجلاس اضطراری سازمان همکاری‌های اسلامی
۱۶	۳. دورنمای ترکیه در سال ۹۷

مقدمه

تنش صفر، اصلی‌ترین برنامه‌ای بود که دولت رجب طیب اردوغان قبل از وقوع تحولات حیرت‌انگیز ۲۰۱۱ در غرب آسیا و شمال آفریقا، سعی داشت آن را در قبال همسایگان خود محقق سازد.. دولت اردوغان اما میراث‌دار تنش‌های متعددی با همسایگان بود که برخی از آن‌ها ریشه در تاریخ داشت و این تنش‌ها باید به صفر میل می‌کرد. اما این‌گونه نشد و تنش‌های اردوغان با برخی همسایگانش به بحران تبدیل شد. زمانی «الگوی ترکیه» مولفه‌هایی چون حکمرانی، انتخابات، دموکراسی، اسلام سیاسی و معتدل، اقتصاد پیشرفته و ... را به ذهن متبادر می‌کرد اما حالا نام ترکیه، مولفه‌های سخت‌تر قدرت و تنش‌های فراوان با همسایگان و کشورهای خارجی و ناآرامی داخلی و تجاوز نظامی و ... را برجسته می‌سازد، اگرچه آنکارا در حوزه قدرت نرم هم‌چنان فعال است. آنچه در ادامه می‌آید، بررسی روندها و رویدادهایی است که عرصه داخلی و خارجی ترکیه در سال ۹۶ تجربه کرده است.

۱. تحولات داخلی

۱-۱. همه‌پرسی قانون اساسی

رجب طیب اردوغان، رئیس جمهور ترکیه که چند سالی بود در پی تغییر نظام سیاسی این کشور از پارلمانی به ریاستی بود، در نهایت توانست در ۲۷ فروردین ماه ۱۳۹۶، رای آری حداقلی مردم را به اصلاحات قانون اساسی گرفته و به آرزویش دست یابد. این اصلاحات، ۱۸ اصل از قانون اساسی از جمله تغییر نظام از پارلمانی به ریاستی، افزایش کرسی‌های پارلمانی از ۵۵۰ به ۶۰۰ و اصلاحاتی در هیئت عالی قضات و دادستان‌ها را شامل می‌شد. میزان اقبال مردم به این اصلاحات، ۵۱،۴۱ درصد بود که اگرچه معنای پیروزی می‌دهد اما به دلیل حداقلی بودن، طعم شکست نیز دارد. این تعداد از تائیدکنندگان اصلاحات قانون اساسی به معنای آن است که اردوغان در نهادینه‌سازی آن با مخالفت‌هایی روبرو خواهد شد چرا که مخالفان اگرچه متنوع‌اند اما در مخالفت با قدرت‌طلبی اردوغان، اشتراک نظر دارند.^۱

۱. برای مطالعه بیشتر در این خصوص، نک:

احمد نوری اصلی، «قانون اساسی جدید ترکیه و تأثیر آن بر آینده این کشور»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۷ اسفند ۱۳۹۵، قابل‌بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/17989>

هادی محمدی‌فر، «کردهای ترکیه و همه‌پرسی ۱۶ آوریل؛ نگرش‌ها و واکنش‌ها»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۶، قابل‌بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/19119>

۱-۲. تداوم پیامدهای کودتا

کودتایی که در سال ۹۵ در ترکیه رخ داد، در سال ۹۶ نیز در متن مواضع سیاسی دولت قابل مشاهده بود. بازداشت متهمان به مشارکت در کودتا در این سال نیز صورت گرفت. وزیر دادگستری ترکیه برای تجدید درخواست استرداد فتح‌الله گولن، روحانی در تبعید و مخالف دولت ترکیه به آمریکا رفت و با مقامات آن کشور گفتگو کرد. اردوغان، گولن را طراح کودتا می‌داند. علاوه بر این‌ها، در سالگرد کودتا، مراسم‌های مختلفی در سراسر ترکیه برگزار شد و رجب طیب اردوغان در شب ۱۵ ژوئیه خواستار برگزاری شب زنده داری برای دموکراسی شد. اردوغان در تلاش است تا به بهانه مبارزه با کودتاچیان، شبکه گولن در ترکیه را از میان ببرد.

۲. تحولات خارجی

۱-۲. پایان سپر فرات، آغاز شاخه زیتون

ترکیه پس از گذشت حدود ۶ سال از بحران سوریه در شهریور سال ۱۳۹۵ طی یک اقدام مداخله جویانه نظامی، نیروهای مسلح خود را در قالب عملیات سپر فرات وارد خاک سوریه کرد. ترکیه توانست به هدف اصلی خود که اشغال حد فاصل اعزاز تا جرابلس بود دست یابد و عملاً مانع اتصال کانتون کردی عفرین به نوار شمالی شرق فرات شود. اواسط فروردین ماه ۹۶ یلدریم نخست وزیر این کشور پایان سپر فرات را اعلام کرد. یلدریم البته گفت که در صورت نیاز، کشورش عملیاتی جدید با نامی جدید را آغاز خواهد کرد. همین هم شد. اواخر دی ماه ۹۶ عملیات «شاخه زیتون» برای اشغال عفرین آغاز شد. برخی گروه‌های مسلح سوری با حمایت ارتش ترکیه تلاش کردند مرزهای شمالی و غربی عفرین را به اشغال درآورند. در نهایت نیز موفق شدند تا با پیشروی غیرعمیق، نوار مرزی پیرامون عفرین را اشغال کنند تا عملاً تروریست‌های مستقر در ادلب، توانایی تردد از این مناطق تا غرب رود فرات را داشته باشند. ترکیه با عملیات شاخه زیتون توانست هم خطر کردها را تا حدی کاهش دهد و هم فضای حیات برای تروریست‌های ادلب را افزایش دهد.^۲

۲. اندیشکده راهبردی تبیین، «کردها و ارتش سوریه؛ از سپر فرات تا شاخه زیتون»، ۲۶ بهمن ۱۳۹۶، قابل بازیابی در؛

۲-۲. تنش با کشورهای اروپایی

مدت‌هاست که روابط ترکیه با کشورهای مختلف اروپایی دچار تنش می‌شود. اما این بار شدت این تنش‌ها در روابط با آلمان، برجسته‌تر شد. یک مورد از این تنش‌ها با اتهامات اردوغان به گزارشگر نشریه «دی‌ولت» آغاز شد. او به دنیز یوجل، روزنامه‌نگار ترک‌تبار آلمانی، تروریست و جاسوس گفته بود. در نهایت یوجل در استانبول بازداشت شد و همین زمینه را برای خشم برلین فراهم ساخت تا جایی که وزیر خارجه آلمان، ترکیه را متهم به گروگان‌گیری یوجل کرد. تنش بعدی زمانی رخ داد که دولت‌های ایالتی در آلمان از حضور سیاستمداران ترک در همایش‌های انتخاباتی پیش از برگزاری همه‌پرسی قانون اساسی، ممانعت کردند. ممنوعیت تبلیغات انتخاباتی دولت‌مردان ترکیه در آلمان که در هلند نیز تکرار شد خشم اردوغان را برانگیخت. او در واکنش به این ممنوعیت‌ها سیاستمداران آلمان را با «نازی»ها مقایسه کرد و دولت هلند را «فاشیستی» خواند. این اظهارات واکنش مقامات آلمانی را در پی داشت. اردوغان در مقابل اظهار داشت: «شما باید آزادی داشته باشید و اردوغان را دیکتاتور بنامید، اما اردوغان نباید آزادی داشته باشد و شما را فاشیست یا نازی بنامد؟»

مقامات ترکیه با صراحت اعلام کرده‌اند که دیگر در پی پیوستن به اتحادیه اروپا به هر قیمتی نیستند و بر همین اساس، به نظر می‌رسد در مواجهه با کشورهای اروپایی، آزادی‌عمل بیشتری در اتخاذ موضع دارند.^۳

۳. دویچه وله فارسی، «سال ۲۰۱۷؛ تیرگی بی‌سابقه در روابط ترکیه و آلمان»، ۲۱ دسامبر ۲۰۱۷، قابل بازیابی در؛

۲-۳. تقویت روابط با کشورهای آفریقایی

ترکیه در سال ۹۶ به طور چشم‌گیری در پی تقویت روابط با کشورهای آفریقایی بود. آنکارا می‌کوشد نفوذ خود در این قاره را در حوزه‌های مختلفی از جمله نظامی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی توسعه دهد. رجب طیب اردوغان با دور جدیدی از سفر به چهار کشور آفریقایی الجزایر، موریتانی، سنگال و مالی که ۲۶ فوریه تا ۲ مارس ۲۰۱۸ (۷ تا ۱۱ اسفند) صورت گرفت، رکورد تازه‌ای در بازدید از این قاره در میان سران جهان کسب کرد. او پیش از این به سومالی و سودان نیز سفر کرده بود. وی زمانی که نخست‌وزیر بود به بیش از ۳۰ کشور آفریقایی سفر کرد. ترکیه تاکنون تعدادی زیادی کمیته‌های همکاری اقتصادی با کشورهای آفریقایی تشکیل داده که مهمترین آنها کارگروه‌های همکاری مشترک با ۳۵ کشور آفریقایی، انجمن اقتصاد و تجارت میان ترکیه و آفریقا، کنفرانس وزارتی ترکیه و آفریقا می‌باشد. در حوزه نظامی نیز، ترکیه در پی پایگاه‌سازی، نهادینه‌سازی نفوذ و فروش تسلیحات به کشورهای آفریقایی است. موگادیشو به عنوان اولین پایگاه نظامی ترکیه در آفریقا و دومین پایگاه در خارج از مرزهای این کشور است. جزیره سواکن در سودان که در بخشی از تاریخ خود به عنوان قسمتی از امپراطوری عثمانی بوده، برای ترکیه که سعی دارد در دریای سرخ نقش مؤثری را بازی کند از اهمیت زیادی برخوردار است و بر همین اساس، خبرهایی در خصوص احداث پایگاه نظامی از سوی ترکیه در این جزیره منتشر شده است.^۴

۴. برای مطالعه بیشتر، نک:

عماد اصلانی مناره بازاری، «چرا ترکیه به دنبال توسعه‌ی نفوذ در آفریقا است؟»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۲۰ تیرماه ۱۳۹۶، قابل‌بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/19964>

عماد اصلانی مناره بازاری، «افزایش پایگاه‌های نظامی ترکیه در آفریقا؛ اهداف و پیامدها»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۲۴ دی‌ماه ۱۳۹۶، قابل‌بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/23460>

ایرنا، «تحلیل القدس العربی از اهداف سیاسی، نظامی و اقتصادی ترکیه در آفریقا»، ۱۶ اسفندماه ۱۳۹۶، قابل‌بازیابی در؛

<http://www.irna.ir/fa/NewsPrint.aspx?ID=82854333>

۲-۴. بحران قطر

با آغاز بحران در روابط قطر با چهار کشور عربستان، امارات، مصر و بحرین در خرداد ۱۳۹۶، نقش آفرینی ترکیه در معادلات خلیج فارس بیشتر از قبل شد. ترکیه مهم‌ترین متحد قطر در منطقه است. همین امر موجب شده تا آنکارا در حمایت از قطر، رفتارهای آرام اما فعال از خود نشان دهد. پایگاه نظامی ترکیه در قطر یکی از مصایق سطح بالای همکاری و اتحاد دو کشور با یکدیگر است و این امر نشان می‌دهد روابط دوحه و آنکارا، به فراتر از همسویی‌های گفتگومانی بر سر حمایت از اخوان المسلمین رسیده است. اردوغان در خصوص شروط سیزده گانه‌ی عربستان برای قطر، آن را خلاف قوانین بین‌المللی تعبیر کرده و از حمایت‌های گسترده آنکارا از دوحه سخن گفته است. برخی خبرها حاکی از پیام عربستان به ترکیه مبنی بر حمایت از کردهای سوریه در صورت حمایت آنکارا از قطر است. یکی از شروط عربستان برای قطر، پایان‌دادن به حضور نظامی ترکیه در قطر است. در هر صورت به نظر می‌رسد ترکیه سعی خواهد کرد تا دروازه ورود خود به خلیج فارس را حفظ کند اما این به معنای تنش آفرینی و برهم زدن روابط با عربستان نخواهد بود. طبیعی است که هدف اول، برای ترکیه ارزش بیشتری دارد.^۵

۵. برای مطالعه بیشتر، نک:

اندیشکده راهبردی تبیین، «بحران در روابط قطر و عربستان؛ پیامدها و پیشنهادهایی برای ایران»، ۷ تیرماه ۱۳۹۶، قابل بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/19796>

سعید ساسانیان، «ترکیه، قطر و عربستان محمد بن سلمان؛ فرصتهایی برای ایران»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳ تیرماه ۱۳۹۶، قابل بازیابی در؛

<http://tabyincenter.ir/19853>

۲-۵. بحران سوریه

واقعیت میدانی اصلی‌ترین مولفه در مذاکرات صلح سوریه محسوب می‌شود، بنابراین کشور یا گروهی که در صحنه‌ی میدانی موفق عمل کند، در مذاکرات قدرت بیشتری برای چانه‌زنی خواهد داشت. رفتارهای ترکیه در بحران سوریه نیز در این چارچوب قابل فهم است. علاوه بر تجاوز نظامی ترکیه به سوریه در سال ۹۶ در قالب عملیات شاخه زیتون، این کشور هم‌چون سال ۹۵ در مذاکرات سه‌جانبه آستانه^۶ با حضور روسیه و ایران حضور داشت تا آستانه، مقدمه‌ای برای یافتن راهکار سیاسی بحران شود. پیشروی ارتش سوریه و متحدینش در ماه‌های اخیر و غلبه بر تروریست‌ها موجب تسهیل روند مذاکرات آستانه و تعدیل مواضع مخالفین شد. می‌توان تغییر در مواضع کشور ترکیه را به عنوان یک بازیگر کلیدی به وضوح مشاهده کرد. ترکیه دیگر آن شور و هیجان ابتدایی بحران را نداشته و تلاش می‌کند تا از تروریست‌ها در همان مناطق اشغالی حمایت کند تا وضعیت برای او بدتر نشود. ضمن این‌که اولویت ترکیه در بحران سوریه اگر زمانی اسقاط اسد بود، اکنون تهدید ناشی از استقلال‌طلبی کردهای شمال سوریه مساله‌ی اول او است. در هر صورت ترکیه در سال ۹۶، تلاش کرد همراه با حضور نظامی در شمال سوریه، در حوزه سیاسی نیز فعال باشد.

۶. محمد رضا عرب، «مذاکرات آستانه؛ روندها و دستاوردها»، اندیشکده راهبردی تبیین، ۱۳ آبان ۱۳۹۶، قابل بازیابی در:

۲-۶. همه‌پرسی اقلیم کردستان عراق

ترکیه هم‌چون ایران، از مخالفان اصلی برگزاری همه‌پرسی استقلال اقلیم کردستان عراق بود و بر همین اساس تلاش کرد تا با هم‌گرایی بیشتر با ایران، مانع از برگزاری و عملی شدن نتیجه همه‌پرسی شود. اردوغان و سایر مقامات آمریکا چندین بار با ادبیات‌های مختلف به مقامات اربیل هشدار دادند که در پی ماجراجویی نباشند. بستن برخی گذرگاه‌های مرزی با اقلیم کردستان، ممانعت از صادرات نفت، فشارهای سیاسی، تهدید نظامی و برگزاری مانور نظامی و ... از جمله فشارهای ترکیه بر اقلیم کردستان بود. با این وجود اما همه‌پرسی برگزار شد. واقعیت این است که ترکیه پیش از همه‌پرسی هم‌پای ایران و یا حتی شدیدتر از ایران به مخالفت می‌پرداخت اما پس از همه‌پرسی، این نقش ایران بود که برجسته‌تر شد. آن‌طور که برخی رسانه‌ها گفته‌اند، ایران در طراحی عملیات آزادسازی کرکوک و عقب‌راندن مرزهای اقلیم به مرزهای ۲۰۰۳ نقشی مهم ایفا کرده است. این عملیات، نتایج همه‌پرسی را بی‌اثر کرده و زمینه‌ی اعمال فشارهای قانونی بیشتر از سوی بغداد بر اربیل را فراهم ساخت.^۷

۲-۷. برگزاری اجلاس اضطراری سازمان همکاری‌های اسلامی

پس از این که ترامپ رئیس‌جمهور آمریکا در تصمیمی، قدس را به‌عنوان پایتخت رژیم صهیونیستی به رسمیت شناخت، ترکیه به‌عنوان رئیس دوره‌ای سازمان همکاری‌های اسلامی، نشست اضطراری با حضور روسای کشورهای اسلامی برای محکومیت این تصمیم آمریکا برگزار

۷. برای مطالعه بیشتر، نک:

اندیشکده راهبردی تبیین، «همه‌پرسی استقلال کردستان عراق؛ بازیگران، مطلوبیت‌ها و پیامدها»، ۲۸ شهریور ۱۳۹۶، قابل‌بازیابی در:

کرد. اردوغان در این نشست ضمن محکومیت تصمیم ترامپ، با صراحت اعلام کرد که قدس شرقی پایتخت دولت فلسطینی خواهد بود. این گزاره در بیانیه پایانی نشست نیز ذکر شد. زمین بازی اردوغان در پرونده فلسطین، «از نهر تا بحر» نیست. در واقع اردوغان نگاه حداکثری به آرمان فلسطین نداشته و در چارچوب مرزهای پیش از ۱۹۶۷ بازی می‌کند.

۳. دورنمای ترکیه در سال ۹۷

به نظر می‌رسد ترکیه در سال ۹۷ شاهد روندها و رویدادهای زیر باشد؛

ترکیه نسبت به مسأله‌ی کردی در نوار شمالی سوریه، همچنان حساس بوده و در تلاش خواهد بود تا با دستاوردهای حاصل از دو عملیات سپر فرات و شاخه زیتون، در عرصه سیاسی به اهداف خود دست یابد.

ترکیه خواهد کوشید تا از گروه‌های تروریستی فعال در سوریه به گونه‌ای حمایت کند که نه توافقات آستانه از میان رود و نه این گروه‌ها تحت حملات طرف مقابل، از میان روند. با توجه به احتمال پیشروی ارتش سوریه و متحدانش به استان ادلب در سال ۹۷، ترکیه ناگزیر خواهد بود تا حمایتش از گروه‌های تروریستی حاضر در این استان را در دو حوزه سیاسی و امنیتی تشدید کند.

هم‌گرایی ترکیه با عربستان در بحران سوریه در سال ۹۷ افزایش خواهد یافت.

روند توسعه نفوذ در آفریقا، در سال ۹۷ نیز از سوی ترکیه ادامه خواهد یافت.

هر قدر ویتربن قدرت ترکیه در سالهای پایانی دهه ۸۰ و اوایل دهه ۹۰، «نرم» بود، در سال ۹۶ مانند سال قبلش، مولفه‌های «سخت» قدرت بود که تصویر ترکیه را سامان داد.

انديشده از بس که تبين

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

Tabyincenter.ir

نشانی پایگاه اینترنتی:

۰۲۱ - ۲۶۱۵۳۲۳۹

شماره تماس جهت اعزام سخنران: